

Rahva Hool 24. VII 1945

Esimene nõukogulik eesti ooper

(„Tasuleegid“ Estonia teatris)

1944

SVR
Riiklik teater „Estonia“ tähistas ENSV 5. aastapäeva 21. juulil 1945 Eugen Kapi ja Paul Rummo ooperi „Tasuleegid“ esitlusega. Soo- vime „Estonia“ teatrite siiralt õnnelisele suure saavutuse puhul: „Tasuleegid“ ei ole mitte ainult esimene nõukogude eesti ooper, vaid ka esimene muusikaliselt igati õnnestunud eesti ooper. Libreto käsitleb üht episoodi eesti rahva minevikust: seoses Jüriöö tütestõusuga 1343. a. kujutatakse väga suure dramaatilise jõuga ja ehisa realismiga eesti rahva saangarilikkust võitlust oma anastajate, saksa röövrüütlite vastu.

Konstateerime kõigepealt, et Eugen Kapp on selle teose muusikaga jõudnud sellisele tasemele, kus võib temast rääkida kui suurest meistrist ja tõeliselt nõukogulikus vaimus loovast heliloojast, kus võib suhtuda tema muusikasse ja kompositsioonidehnikasse juba kõige suurema nõudlikkusega. E. Kapp oli seni tuntud peamiselt instrumendiloomeloojana. Vokaalalal on ta loonud vordlemisi vähe; paar soololaulu ja üksikuid koorlaule, kuid instrumentaalheliloojana on ta kahtlemata olnud tugevam. Kuid „Tasuleekides“ on E. Kapp vokaalprobleeme lahendanud niisuguse endastõrjeteava lihtsusega, et võime suure rõõmuga väita, et andekas helilooja avardab ennast ka sellel alal suurmeisterina. „Tasuleekide“ muusika on arenda- tud rahvaloomingu stiilis, seal, kus mitmesugustes vormides. Mitte ainult ooperi massistseentides, koori-

des ja tantsudes, vaid ka üksikute tegevlaste aariatēs tunneme seda tihedat sidet rahvamuusikaga ja rahvamuusika irtkonatsioonidega; selle ooperi partituuris leidub vaevalt kõrvalkadumisi ning patustusi stiili vastu. Muusika on seeljuures niivõrd veenev, arusaadav, eluline, paljutülev, dramaatiline ja haarav, et ta peaks huvitama ka neid inimesi ja pakkuma suuri elannusi ka neile, kes ei tunne meie rahva minevikku, meie rahvamuusikat ja meie kultuuri.

Vähe on kogu ooperiliteratuuris selliseid teoseid, kus suudetakse niisuguse endastõrjeteava lihtsusega ja loomulikkusega saavutada sät- rasti dramaatilist pinget, kus ooperi sündmusliku väitel kuulaja tähele- panu aina kasvab ja jõuab oma har- ripunktilni ooperi viimases pildis. See üldine „ceesendod“ on läbi vii- dud absoluutse meistertlikkusega. Kui esilaste-tasujate koormarsijaga (rahvaviisile rajatud) lõpeb 3. va- ruse esimene pilt, tundub, et dra- maatiline maksimum on juba saa- vutatud. Kuid ooperi lõpul ületab koor kõik, mis enne on olnud; see on selle teose tõeline tipp: ta on nii- võrd jõuline, elujatav ja kolossal- teelise võiduhümnina. Ahnult nõu- kogude inhimene, ahnult inhimene, kes elas tsamaaajaja päevil Nõukogude Liidu tagaaja, teades, et Eestis vaikt- ses jälle saksa „kultuurtreegerite“ vägivald, ja teades, et esilaste sa- janded kestnud võitlus lõpeb või- dukalt, võis kirjutada sellise muu-

sika, mis on tulnud südamest ja peab minema südamesse.

Ooperi teateglane on muidugi rahvas. Üksikud osakandidad — Mehis, Vambo, Saima, Neeme, Sir- je — esinevad kogu rahva tahte ke- hastajatena. Sirje ja Neeme armas- tusloo traagiline lahendus, tingitud sakslaste ebahumilikkust käitumisest, kasvab välja suureks ihiskondli- kuse sündmuseks, rahva viha in- nustajaks, ja viib tütestõusute rõhujate vastu. Muusikaliselt paeluvad kõl- gepaalt kõik koorid, eriti need, kus kujutatakse rahva viha, rahva üles- tõusutanel (esimese vaatuse tasu- meeskoor, kolmanda vaatuse aaria- late koor, ooperi finaali koor). Kuid ka üksikud aariad (Saima, Vambo, Neeme, Sirje jt.) on läbimisi õnnestunud: vabaloomingulises vormis on hea maitsega, suure meistertlik- kusega ja fantaasiarikraiv ära kasuta- tud rahvamuusika allikaid ja into- natsioone. Kõik reitstitiivid ja va- hemuusikad ilmutavad nagu endast- mõistetavalt kogu ooperi muusi- kasse. Kõik on orgaaniline, side- kõikjal loomulik, juhtnoolivi-taolisi võttelid on suure osavusega ära ka- sutatud dramaatilise pingete alla- kriipsutamiseks. Ka saksa riitülitte muusikas on iseloomustavaid jooni: sekse riitülitte koor viimases pildis tuleb meelde katolikku kirikumuu- sika intonatsioone; Kapp on siin harmooniseerimise juures osavalt vältinud tertsintervalle ja kasutab peamiselt tühtle kvinte, kvarte ja oktaave. Riitülitte joomasteeni laul on oma vaimulageduse ja banaal- suse poolt väga karakteenne (ai- nult võib-olla liiga „boursheerliidi“ sarnane, mistõttu ta siiski vähest stiilitit kukub pisut tliidist raamist välja). Ooperi avamäng on rajatud kolmele motiivile: tasuleekide mo-

tiiv (algus ja lõpp), eestlaste üles- tõusu motiiv ja riitülitte südamevuse motiiv. See on muidugi ainuõige lahendus: mitte niirugi tsiklikku täht- susega moment ei leia selles ava- mängus kehastust. Ahnult rahva- motiivid määravad juba siin selle ooperi tegevust ja tema haaravat dramatismi.

Instrumenteerimises võiks Kapp teha veel siin ja seal parandusi: es- mafoones saatemuusikas, aariatēs ja ka tantsude juures. Tundub, et or- kester on aariatēs kohati liiga tu- gev, saatemuusika liiga „paksnilt“ orkestreeritud seal, kus seda ei ole vaja (näit. Saima esimese aaria keskosas; Mehise esimese aaria juu- res). Vastupidid on saatemuusika tantsudes liiga tagasihoidlik ja lä- bipaistev

Ooperi teostamine oli tliidistelt rahuldav, kohati isegi hea (viimane pilt). Praegune lava on kaaljuks väga väike ja kitsas, mistõttu palju puudusi massistseentides ja lavali- kumises tuleb kirjutada selle arvele. Lavastaja Eino Tuuli, lavakuju- daja Vold. Haas, näitlejuht Feliks Moor, muusikajuht Priit Nigula, kostümeerija Naralle Mei, koori- juht Tiiu Targamaa ja kogu tege- las-kond pälvivad tliidist kiitust. Es- etendusel asetleitud köikurused ja ebatäpsused (lava ja orkestri har- moonilises koostõõs) kaovad kind- lasti edaspidi, s. t. siis, kui ooper läheb kogu tege-laskomnale ete- nustele kaudu „verre“ ja kui kaob esietenduse vähest forseeeritud pinget (pirge peab alati olema!). Muusikajuhtit tahaks veel kohati rohkem rütmilist täpsust, silmas pidades, et muusikaline rütm on alati ebatäpne. See tähendab

kõigepealt et pikad noodid või pau- sid peaksid tege-likult olema alati pisut pikemalt välja peetud kui nende tege-lik (matemaatiline) väär- tus seda nõuab. Selles suhtes ei rahuldanud näit. viimse vaatuse teise pildi avamäng ja mõned teised kohad, kus tundus, et nootide väär- tus oli pisut tihendatud. Kõlman- da vaatuse esimese pildi eelmängus tahaks rohkem pinget ja kasvu me- loodilistes kätkudes üles. Üldiselt peab aga tunnistama, et P. Nigula juhatus ooperit mitte ainult suure armastusega, vaid ka väga hea aru- saamisega.

Lauljad Tiit Kuusik, Eisa Maasik, Enna Maripuu, Martin Taras, J. Jo- hanson, Jenny Siimon, August Pärn, Voo-tele Velkat ja Georg Ots täitsid oma ülesandeid väga heade tagajärgedega. Ahnult B. Hansen Mehisona oli esietendusel ebakindel ning ebamäärane ja nõrgelend kont- rollendusega palju nõrgem. Kah- ju, sest Mehise kuju on ooperis väga oluline!

Ooperi esietendus kujunes suurt- sündmuseks ja ülendavaks pidupäe- vaks eesti muusika ajaloos. Algu- seet peale oli kontakt kuula- jaskonnaga saavutatud ja ooperi dramaatilise pinget arenemisega avaldades kauakestrate kiidavaid- dustega oma tunnustust ja vaimus- tust selle meie muusika eiu tähtsa saavutuse puhul.